

ÁGÚST PETERSEN

Frá Grindavík - Olla á striga, 1977 (59x73)

MÁLVERKASÝNING

30/9 - 15/10 1978

KJARVALSSTAÐIR • REYKJAVÍK

Listamaðurinn

„Ágúst Petersen – Einskonar réttlæti“

Fátt hefur eins afgerandi áhrif á þróun myndlistarmanns og það umhverfi sem hann elst upp við og hefur það veganesti oft meira að segja en síðari menntun og lífsreynsla. Hvað er það í Vestmannaeyjum sem framkallar þessa dulúð í þeim málurum sem þar alast upp? Er það áleitin sjávarþokan eða þá nábylíð við ótrygg náttúruöfl? Í verkum eins Eyja-skeggja, Júlíönu Sveinsdóttur, er þessi dulúð nær allsráðandi og kemur helst fram í teikningu í myndum hennar. Hvergi eru skil skarpt dregin, klettar samsamast hafi og bátar verða hluti af hafrótinu og sama er uppi á teningnum er hún fjallar um nánasta umhverfi sitt. Í verkum hennar eru engar glannalegar upphrópanir, – þar ráða hálfkveðnar vísur og allar merkingar eru lokkaðar fram hægt og sigandi. Það er eins og málarinn vilji ekki rjúfa þá helgi sem umlykur alla sköpunina, útskýra það sem er endanlega óútskýranlegt, heldur aðeins ýja að því sem undir niðri býr. Að útskýra ljóð er oft að ganga af því dauðu og frumstæðir menn telja sálu sinni stafa hættu af ljósmyndavélinni. Í eðli sínu er þessi afstaða snar þáttur af því sem við jafnan köllum rómantik.

Að þessu leyti er Ágúst Petersen beinn arftaki Júlíönu, nema hvað dapurleg ihygli hennar er honum fjarri. Vissulega gerir hann sér grein fyrir

Hús við hafstöð
Óliú á stríga, 1967-78 (69x90)

erfiðleikum túlkandans, en ræðst í sköpun engu að síður af nær barnslegri bjartsýni. Hann getur ekki annað. „Jú, allt er þetta nú óútskýranlegt, seisei, – en gaman að fást við það samt. Eitthvað gæti komið út úr því. Ja, maður veit aldrei“. Ekki verður Ágúst kallaður „teiknisnillingur“ í hefðbundinni merkingu þess hugtaks, enda byrjar hann listamannsferil sinn fyrir alvöru fulltíða maður er hann gengur til læris hjá nokkrum helstu listmálurum okkar, – Þorvaldi Skúlasyni til dæmis. En hvað sem hann hefur misst úr á því sviði á lífsleiðinni, hefur Ágúst bætt sér margfalt með meðfæddu litaskyni, skapandi sérvisku og ísmeygilegri kímniágu. Kannski mætti halda því fram að þessi skortur á lipurð í teikningu gefi verkum hans einmitt þann sannfærandi frumkraft sem þau oft búa yfir. Pensillinn er einnig ritblý hans. Úr ofangreindum eiginleikum hefur Ágúst smátt og smátt þróað með sér myndsyn sem er nokkuð sér á parti hér um slóðir.

Það er lærdómsríkt að fylgjast með glímu hans við málverkið frá viku til viku. Ágúst vinnur venjulega við mörg málverk í senn, breytir og endurskoðar í sífellu. Einn daginn er hann í öngum sínum yfir gómstöfum bletti í horni landslagsmyndar. Hann er einhvern veginn ekki „réttur“ – rímar ekki. Málarinn nýr saman höndum og hristir höfuðið á sinn sérstaka hátt. Viku síðar er Ágúst enn með áhyggjur af sama blettinum, þótt hann hafi nú stækkað og liturinn dökknað ögn. Þó þarf æft auga til að sjá breytinguna. Næstu helgi er vandinn leystur, – bletturinn hefur aftur minnkað og tekið á sig annað blæbrigði. Málarinn leikur nú við hvern sinn fingur, hleypur fram og aftur um vinnustofuna og veifar pípunni ótt.

Heimaklettur og Skansinn
Ólía á masónít, 1976 (76 x 82)

Einhver mundi eflaust flokka þetta undir smámunasemi, en slíkt orð á ekki við þegar áhorfandinn sér þá alvöru og þá innilegu gleði sem fylgir „réttu“ lausninni. Myndlistarmenn eiga gjarnan í erfiðleikum með að tjá sig um það hvenær þeim sé ljóst að mynd sé lokið. Hvað Ágúst snertir skýrir hann greiðlega frá því að myndir hans séu „réttar“, ef þær samsvari ákveðinni innlifun sem hann hefur andspænis viðfangsefninu. Vandinn er sá að skilgreina tilfinningar fremur en landslag eða eitthvað sjáanlegt, og það eru tilfinningarnar sem knýja hann til stöðugra endurskoðana á verkum. Efinn lædist að honum aftur og aftur, en svo allt í einu segir myndin stopp. Að skrásetja landslag eða fólk á striga finnst honum fánýt iðja. Sjálfur lýkur hann myndum eftir minni, heima í vinnustofunni. En þessi „innlifun“ Ágústs er ekki einvörðungu takmarklaus túlkun „sjálfsins“, heldur tengist hún traustum böndum einhvers konar réttlætiskennð gagnvart fortíðinni. Margar myndir hans eru upprifjanir, leit að liðinni tíð þar sem látið fólk, gamlir þjóðhættir og löngu liðnir atburðir eru skoðaðir upp á nýtt. Ágúst fer um þessi myndefni mjúkum höndum, nuddar, skefur og breiðir úr litum þangað til fólk og umhverfi birtist eins og í draumi, – draumljóð. Samt finnst honum myndir af þessu tagi ekki alveg „réttar“ fyrr en gluggar á húsi eru t.d. orðnir akkúrat 8 og rennurnar á sínum stað. En ávallt finnur hann þess konar nákvæmni myndræna samsvörun í verkum sínum, – kemur fyrir öðrum línunum, öðrum áherslum sem ríma við nákvæmnina. Þá er myndin loks orðin „rétt“ og málarinn gleðst eins og barn, ekki endilega yfir hinni myndrænu lausn, heldur vegna þess að eitthvað gott hefur skeð sem ekki verður afmáð.

Listakonan
Ólía á masónít, 1977-78 (46 x 40)

Portrettmyndir Ágústs þekkja nú allir og verðskulda þær sérstaka umfjöllun. Í landi persónufræðinnar hefur einhvers konar friðhelgi fylgt andlitinu, – því hefur ekki mátt umturna í málalísta eins og t.d. landslagi og þaðan af síður fjalla um þekktar ásjónur af kímni. Það er verksvið skopteiknarans, segja menn. En Ágúst hefur glaðbeittur yfirstigið þau bönn, þótt óskrifuð séu þau. Satt er það, – smáfríðir verða menn ekki í meðförum hans, enda er hlutverk listmálarans annað og meira en snyrtisérfræðingsins. Höfuð birtast eins og í hitamóðu, kannski ekki alltaf í heilu lagi heldur eingöngu nefið og munnsvipurinn, eins og glott Cheshire kattarins úr „Lísu í Undralandi“. Þó þekkjast menn glettiliga fljótt. Öfugt við það sem margir portrettmálarar stunda, gerir Ágúst oft lítið úr augunum, „spegli sálarinnar“. Þau eru eins og óljós strík eða muskulegir dilar eða þá að þau hverfa í flekkjum á andlitinu ofanverðu. Þó skín út úr flestum myndanna sterkur persónuleiki fyrirsátanna, – eins og málarinn athugi augun til þess eins að átta sig á skaphöfn persónunnar og síðan geti hann sleppt þeim, – geri myndin þær kröfur til hans. Myndin verður að vera yfirvaldið og ráða ferðinni, þótt listamanninum sé í mun að varðveita sérstakan persónuleika. Stundum er eins og Ágúst sjái andlitið eins og landslag með hólum, hæðum og mismunandi litblæ og þannig talar hann um þau, eins og staðarlýsingu. Oftar er hann gagntekinn af fyrirsætunum og leikur þá á als oddi og lýsir fasi þeirra, kækjum og hegðun með skemmtilegu látbragði. En þótt skopskyn Ágústs sé ríkur þáttur í portrettmyndum hans, er langt frá því að hann sé að gera gys að fyrirmyndunum. Tilgangur hans er eins og ávallt, að búa til mynd sem er „rétt“ og „sönn“.

Elliðary
Olía á masónit, 1976-78
(50 x 69)

Painter Ágúst Petersen (b. 1908), is one of a special breed of Icelandic artist, the largely self-taught landscape painter, but unlike most of them he has been guided by a creative eccentricity, a fine sense of humour and an innate feeling for colour. These have stood him in good stead during the last twenty-five years or so, during which time Petersen has carved himself a special niche within the artistic community in Iceland. He was born and brought up in the Westman Islands where he, like so many other artists from the same area, became aware of the uneasy truce that existed between man and nature. There was always the possibility of volcanic eruptions, vicious storms and thick and isolating sea fog. This awareness may have contributed to the romantic attitude found in his paintings as a whole, – they exude a sense of mystery, where nothing is clearly defined, but rather veiled and uncertain, – hanging in the balance. Yet Petersen himself is very much an optimist who delights in existence in an almost child-like fashion. He is acutely aware of the difficulties and pitfalls of creation, yet determined to have a go in the hope of discovering something new and valuable, – an almost moral undertaking for him.

A housepainter by profession, Petersen discovered his true vocation relatively late and spent his middle years trying to make up for his lack of formal training. Earlier this disadvantage tended to affect his paintings and watercolours adversely but with characteristic pluck he has managed to turn his shortcomings into an expressive vehicle, largely due to his fine sense of colour values.

Kristín frá Skólpastöðum
Olía á pappa, 1970 (60 x 45)

Many of his paintings are reminiscences, – portraits of dead friends, old local customs, landscapes seen long ago or houses that have now disappeared. Petersen paints them from memory in his basement studio, but never succumbs to mere storytelling like the truly primitive painter. He is very aware of pictorial values and the demands of the picture plane, and in any case he is more interested in capturing the essence of what he sees or remembers, rather than elaborate on details.

Petersen's portraits are a special aspect of his art. They are again from memory and depict various well-known people in Iceland, as well as friends, and have aroused puzzlement in some quarters. But there is no malice or deliberate caricature in them, but rather an affectionate sense of humour which many Icelanders have hitherto presumed was the exclusive prerogative of the newspaper cartoonist. Petersen is trying to capture a personality, to be sure, but he is also satisfying the demands of each picture, and should the picture require it, he willingly distorts the features he is working with. Petersen's portraits are rarely flattering in the traditional sense, but the best of them combine a formal boldness and a gentle good humour to a high degree.

Petersen has now had a score of one-man shows in Iceland and has taken part in numerous group shows all over Scandinavia. His works are to be found in all the major Icelandic museums, the National Gallery, the Labour Gallery, the City of Reykjavík collection and Kópavogur Town Collection, to name a few, as well as in private collections.

Texti: Afalsteinn Ingólfsson
Ljósmyndir af málverkum
og hönnun sýningarárár: Rafn Hafnfjörð
Litgreining: Myndamír hf.
Setning og prentun: LITBRÁ-offset.

Hlíðarhús

Hlíðarhús er eitt af elztu tómthúsunum í Eyjum. Það hús keypti Gísli Stefánsson, kaupmaður 1869, er hann flutti frá Selkoti undan Eyjafjöllum til Vestmannaeyja. Þegar Gísli keypti húsið af Sveini beyki á Löndum, hét húsið Torfbækk, sem þýðir Torfalækur.

Þar bjó þá Torfi Magnússon, faðir Magnúsar Torfasonar sýslumanns. Húsið hét áður Jónshús. Þegar Gísli keypti húsið var það ein hæð með háu risi. Gísli breytti svo húsinu í tveggja hæða hús eins og það er nú í dag og skírði það Hlíðarhús.

Í manntalinu frá 1837 býr S. Ringsted verzlunarstjóri í Jónshúsi, ásamt konu sinni Helgu Ringsted.

Í Bliki Þorsteins Viglundssonar skólastjóra segir svo á bls. 16 í 19. árgangi 1958: Ungu hjónin Jón og Sigríður völdu sér hússtæði nálægt höfninni. Bæ sinn eða tómthús byggðu þau á hæðinni suður af krónum, sem stóðu við Strandveginn. Hús þeirra hjóna var kennt við bóndann, sem byggði það eins og venja var í Eyjum og kallað Jónshús. Þar er nú Hlíðarhús. Hjónin, sem byggðu Jónshús, hétu Jón Þorbjörnsson og Sigríður Einarsdóttir. Þau munu hafa byggt það árið 1825. Jón Þorbjörnsson hrapaði úr byrgi í Fiskhellum árið 1830 og lézt nokkru síðar. Sigríður Einarsdóttir, ekkja Jóns giftist aftur Vigfúsi Bergssyni frá Stakagerði, þau fluttu að Stakagerði árið 1832 frá Jónshúsi. Sonur Sigríðar og Vigfúsar Bergssonar var Jón Vigfússon í Túni, faðir Guðjóns á Oddsstöðum og þeirra systkina.

Skráð af Óskari Kárasyni, sept. 1967.

ÁGÚST PETERSEN
KJARVALSSTAÐIR 30/9-15/10 1978

MYNDASKRÁ

Olíumálverk

- 1 Heimaklettur og Skansinn 1976
- 2 Einara 1978
- 3 Frá Vestmannaeyjum, Hlíðarhús 1975-'78
- 4 Í rökkrinu 1978
- 5 Frá Húsafelli 1978
- 6 Við Smiðjustíg 1978
- 7 Með björg í bú 1978
- 8 Góð samviska 1968
- 9 Eyjólfsstaðir í Vatnsdal 1975
- 10 Vala 1976
- 11 Vetrarsólhvörf 1978
- 12 Frá Ströndum 1978
- 13 Bóndinn á Kirkjubóli 1976
- 14 Hjörtur Kristmundsson 1976-'77
- 15 Gylfi Gíslason 1976
- 16 Gylfi Gíslason 1977-'78
- 17 Gunnar Þormar 1976
- 18 Gísli Ástþórsson 1968-'70
- 19 Guðný 1970
- 20 Hrólfur 1977
- 21 Þór Mangússon 1968-'78
- 22 Gunnar Bergmann 1976
- 23 Gunnar Bergmann 1976
- 24 Þór Magnússon 1970
- 25 Telpa með gulhvítt hár 1975
- 26 Móðir Konráðs 1975
- 27 Kona með svart hár 1970

- 28 Erfiðismaður í Grindavík 1977
- 29 Ólöf Jónsdóttir 1975-'78
- 30 Jón Júlíusson 1977
- 31 Einara 1973
- 32 Fjósböðun 1978
- 33 Mikið í húfi 1977
- 34 Garðurinn 1975
- 35 Örfirisey 1929, einkaeign 1977-'78
- 36 Heiði 1975
- 37 Nótt við vatnið, einkaeign 1968
- 38 Æskuslód 1978
- 39 Sátur 1977
- 40 Úr Grindavík 1978
- 41 Ásmundur Sveinsson, eigandi Þjóðm.safnið 1968
- 42 Á heiðinni 1974
- 43 Rosi 1975-76
- 44 Úr Grindavík 1974-'75
- 45 Við hamarinn 1975
- 46 Skreiðarkarlar, einkaeign 1978
- 47 Við hafið 1975
- 48 Hafþokan 1968-'70
- 49 Að kvöldi dags 1977
- 50 Kvöld í vinnustofu Guðmundar 1978
- Vatnslitir og oliukrít 1970-1978
- 51 Úr Vatnsdal
- 52 Heiðin
- 53 Haust
- 54 Við Kleyfarvatn
- 55 Vetur í Vatnsdal
- 56 Úr sveitinni
- 57 Frá Norðfirði
- 58 Frá Hornströndum
- 59 Vetur
- 60 Sumar í Þórsmörk
- 61 Á berangri
- 62 Kvöld við Vatnsenda
- 63 Vetur
- 64 Úr Saltvík
- 65 Við Vatnsenda
- 66 Árið fyrir gos
- 67 Vetur
- 68 Við Vatnsenda
- 69 Vetur í Vatnsdal
- 70 Við Gróttu
- 71 Sumarnótt í Kjós
- 72 Við Hafravatn, einkaeign
- Oliumálverk
- 73 Horfinn heimur einkaeign 1975-'78
- 74 Aðalsteinn Ingólfsson einkaeign 1978
- 75 Eiðið 1978
- 76 Haust 1978
- 77 Morgunn við Ræningjaflöt 1968
- 78 Sólarfljóð í Guðbrandsdal 1976-'77
- 79 Frá Hveravöllum 1978
- 80 Eyvindur og Halla 1968-'78
- 81 Frá Vestmannaeyjum við Kaplagötu 1968
- 82 Gunnar Þormar í starfi 1976-'78
- 83 Ragnheiður 1977-'78
- 84 Kvöld í Þórsmörk 1968
- 85 Niðstöng 1978
- 86 Drasl 1975
- 87 Við hamarinn 1968
- 88 Guðmundur 1978
- 89 Frá Hornströndum 1975
- 90 Á stöðli 1968
- 91 Kristján Davíðsson 1978
- 92 Hús við hafið 1967-'78
- 93 Morgunn í eyjum 1978
- 94 Frá Kaldárseli 1968
- 95 Andrés Kristjánsson 1968
- 96 Listfræðingurinn 1977
- 97 Frá Snæfellsnesi 1978
- 98 Haust 1975
- 99 Úr Grindavík 1977
- 100 Draugur 1978
- 101 Húsið við hafið 1974-'75
- 102 Guðmundur 1978
- 103 Frá Grindavík 1977
- 104 Kristín frá Skálpastöðum 1972
- 105 Síðsumar 1975
- 106 Vala úr Grindavík og Guðmundur hennar 1978
- 107 Kona í rauðum kjól 1968
- 108 Við sjó 1975
- 109 Morgunn við fjörðinn 1975
- 110 Uppstilling 1974-'75
- 111 Úr Vatnsdal 1973-'75
- 112 Andlit 1978
- 113 Listakonan 1978
- 114 Andlit 1977
- 115 Ragnheiður 1977
- 116 Ragnheiður 1978
- 117 Ragnheiður 1977